

Gjensyn med Thida

Da Pol Pots regime falt, var det ingen psykiatere igjen i Kambodsja. Thida Chak er en av nå 20 kambodsjanske psykiatere, men må drive CD- og videoforretning ved siden av praksisen for å klare seg.

«Hello, how are you!» Thida Chak og hennes ti år gamle datter står klar for å ta imot oss da vi går ut av flyplassterminalen i Phnom Penh. Hun velstelt i elegant drakt, datteren i skoleuniform. Et år er gått siden vi var her sist, og i løpet av den tiden er flyplassen blitt fin og velfungerende. En nøktern og tiltalende ny terminal er bygd. Borte er de slitte grå og fuktskadede murveggene. Borte er det lange respatexbordet der visum ble utstedt ved at papirene våre gikk fra hånd til hånd langs en kjede av 10–12 funksjonærer som gransket dem inngående og der eneste måte å få fortgang i saken var diskret å vise frem en 20-dollar-seddel. Respatexbordet er byttet ut med en skranke der prisen på visum er oppgitt på en plakate, og hele visumprosessen tok fem minutter.

På vei inn til byen fra flyplassen bemerker vi at det er kommet flere biler i gatene siden sist, selv om trafikken fortsatt preges av moped og sykler. Thida forteller at nå har Phnom Penh fått et nytt problem: rushtrafikk ved arbeidstids begynnelsen og slutt, og det dukker stadig opp nye trafikklys i gatebildet. Selv om man fortsatt merker at det ikke er så lenge siden det var krig, er det tydelig at Kambodsja er i rask forandring.

Thida Chak, en av Kambodsjas 20 psykiatere. Foto Marit Hafting

Etter Pol Pot-regimets fall i 1979 var det ingen psykiatere igjen i landet. Thida er nå en av Kambodsjas 20 psykiatere, hvorav tre kvinnelige. Hun ble spesialist i psykiatri i 2001, på det andre kullet som ble utdannet i et samarbeid mellom helsedepartementet i Kambodsja, Universitetet i Oslo, NORAD og International Organization for Migration. Utdanningen var treårig og ledet av norske psykiatere.

Thida driver privat praksis vegg i vegg med en CD- og videoforretning, som hun driver sammen med en søster, som også er lege. Hvorfor legestudiet? Hvorfor psykiatri? Hvorfor CD- og videoforretning? Det er mye å spørre Thida om. Vi benyttet anledningen neste dag, da hun og mannen tok oss med på tur. Mannen er fylkeslege i en av provinsene og bare hjemme med familien i helgene.

Thida vokste opp i Phnom Penh i en søskenflokk på fem. Faren var skredder. Pol Pot-regimet tok makten i landet da hun var 17 år. Familien hennes ble splittet og sendt i arbeidsleirer på landsbygda. Thida kom i en leir for ungdom som arbeidet på rismarkene. De var opprinnelig 25 ungdommer, men bare fire overlevde det harde livet med lange arbeidsdager, sparsomme og ensidige matrasjoner og sykdom. Hun fikk treffe foreldrene sine 2–3 ganger i løpet av året. Mannen hennes mistet både sine foreldre og flere søsken i løpet av denne tiden, mens Thidas foreldre og hennes søsken overlevde de fire årene med redselsregimet.

Regimet falt da vietnameserne invaderte Kambodsja og fordrev Røde Khmer-soldatene til geriljaposter ute i provinsene. Thida begynte da som elev ved den første videregående skolen som kom i gang etter krigen. Skolen lå i et annet strøk av byen, og til å begynne med gikk hun til fots ca. en time til og fra skolen. Senere fikk hun sykkel. Hun var skoleflink, lærte lett og ble oppmuntret til å ta høyere utdanning av faren.

På den tiden var det tre ulike høyere utdanninger å velge mellom: medisin, ingeniørfag og økonomi. Medisin ble undervist på fransk, ingeniørfag på russisk og økonomi på vietnamesisk. Thida valgte fransk, og da måtte det bli medisin. Hadde det ikke vært for språket, ville hun antakelig valgt økonomi, både den gang og i dag, forteller hun. Tre av hennes søsken, mannen og en svoger har studert medisin.

Thida begynte å jobbe som allmennpraktiker og kom i kontakt med psykiatri

gjennom et rehabiliteringssenter for psykiatriske pasienter, som ble startet i området der hun drev praksis. Senteret var ledet av en psykiater som var utdannet på det første kullet i psykiatriprogrammet. Hun søkte, ble tatt opp og gjennomførte mens hun delvis jobbet ved rehabiliteringssenteret. I hele denne perioden drev hun sin CD- og videobutikk. Søsteren arbeider kun i butikken og ikke som lege.

Thida er en sosial begavelse. I løpet av en ettermiddag samlet hun 12–14 kolleger fra psykiatriprogrammet og arrangerte en trivelig aften med god mat og drikke på en tradisjonell kambodsjansk restaurant. I løpet av samtalene kom det frem at de fleste av psykiaterne måtte ha flere ulike jobber, både som medisiner og i andre bransjer. Som offentlig ansatt psykiater ved et psykiatrisk sykehus, tjente de mellom 20 og 30 amerikanske dollar per måned. En familie trenger rundt 500 amerikanske dollar per måned for å klare seg.

Vi ble med Thida i et sykebesøk. Hun må ta på seg det hun får av slike oppdrag, også i helger og i fritiden, for å få endene til å møtes. Hun og pasienten satt på gulvet og snakket med pasientens familie, en behandling pasienten var svært fornøyd med. Thida mente pasienten lider av en psykogen smertetilstand. Hun er opptatt av slike psykosomatiske tilstander.

Legene i Kambodsja har lite kunnskap om psykiatri, og ennå mindre om psykosomatiske sykdommer, mener Thida. Hun tror hun kan hjelpe pasienter som har vært plaget og kanskje invalidisert av slike tilstander. De har ofte vært sendt til mange og dyre undersøkelser uten at det har hjulpet dem i det hele tatt.

Vi spør Thida om hvilke planer hun har for fremtiden. I et land som Kambodsja er det vanskelig å legge planer, sier hun. Landet er fattig, og demokratiet skjørt. Hun

Barn med kurver, vifter og lotusblomster for salg. Foto Marit Hafting

hos slektninger og studere i USA; der er det stabile forhold og god kvalitet på undervisningen. For egen del har hun planer om et forskningsprosjekt og har mulighet for å få sponsormidler til det fra USA. Formålet med prosjektet er å bedre diagnostisering og behandling av pasienter med posttraumatiske stressstilstander i førstelinjetjenesten. Hun har valgt ut en kommune der hun selv har jobbet og der befolkningen var utsatt for stadige nattlige bombetokt i årene 1973–75. Hun skal nå begynne å arbeide ved et av de offentlige psykiatriske sykehusene, fordi det da blir lettere å få prosjektet godkjent.

Mens samtalen pågår serverer Thida lunsj, og rundt oss står en skare barn og følger interessert med. Guttene knuffer og småkjekler, mens jentene byr frem ulike varer for salg og tar seg samtidig av de små i flokken. Etter hvert begynner det å regne, men ungene blir stående søkkvåte. Vi kjøper og ler. De er pågående, men samtidig sjarmerende. Er dette kulturelle trekk som Thida også hadde med seg fra barndommen av – hun som overlevde arbeidsleir, gjennomførte skolegang og studier og klarer å holde familie, kolleganettverk og flere jobber gående samtidig?

Marit Hafting

Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk
Voss sjukehus
5700 Voss

Gunn Aadland

Sentralsykehuset i Rogaland